

THE PROJECT GUTENBERG eBook OF HET EILAND SCHIERMONNIKOOG EN ZIJNE
BEWONERS, BY FRANCIS ALLAN

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Het Eiland Schiermonnikoog en Zijne Bewoners

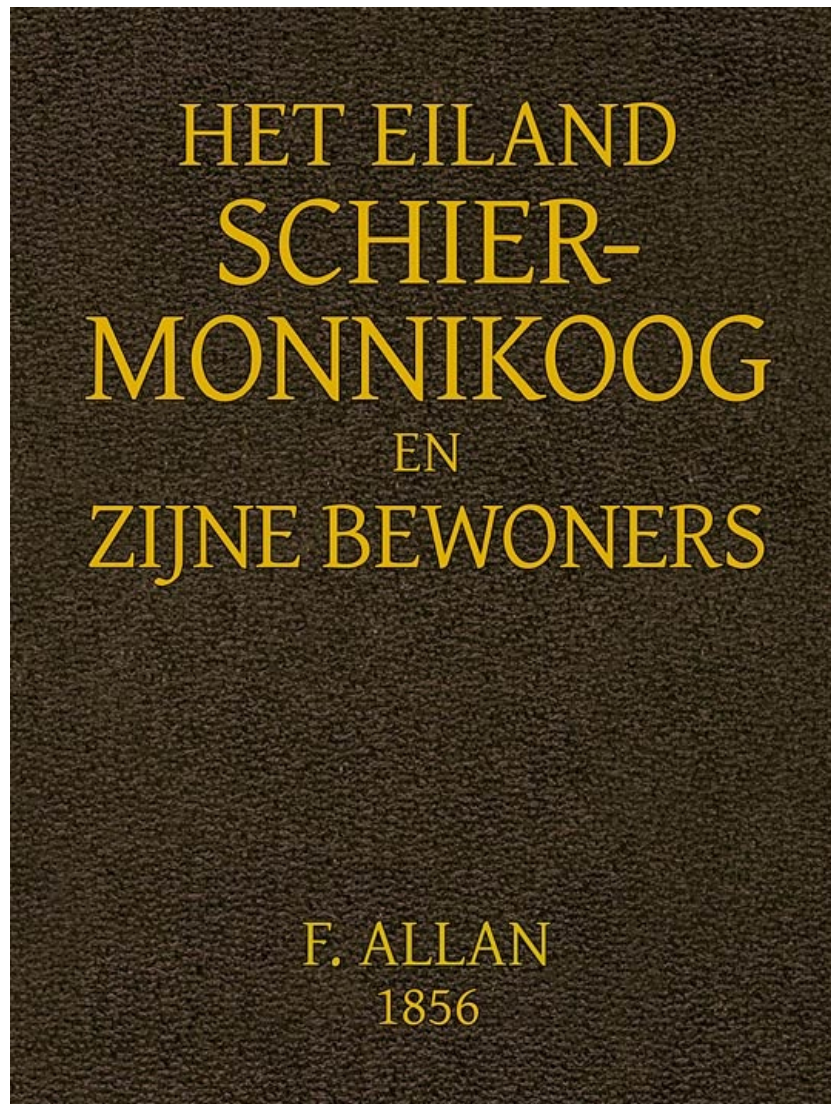
Author: Francis Allan

Release date: November 17, 2013 [EBook #44204]

Language: Dutch

Credits: Produced by eroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net/> for Project Gutenberg (This book was produced from scanned images of public domain material from the Google Print project.)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HET EILAND
SCHIERMONNIKOOG EN ZIJNE BEWONERS ***

HET EILAND
SCHIERMONNIKOOG

EN

ZIJNE BEWONERS,

GESCHETST

DOOR

F. A L L A N.

Met eene Kaart.

AMSTERDAM,
WEIJTINGH & VAN DER HAART.

—
1856.

HET EILAND
SCHIERMONNIKOOG
EN ZIJNE BEWONERS,

GESCHETST

DOOR

F. ALLAN.

Met eene Kaart.

AMSTERDAM,
WEIJTINGH & VAN DER HAART.

VOORWOORD.

Het was naar aanleiding van eenige door mij geschreven werkjes, over sommige Noord-Hollandsche Eilanden, dat ik door eenige mijner vrienden en betrekkingen, (geboren Schiermonnikoogers) op wier vriendschap ik hoogen prijs stel, werd aangezocht, om ook van hun EILAND iets te geven. Rekenende op hunne belofte, om, zoo veel in hun vermogen was, mij met hunne inlichtingen ter zijde te zullen staan, zette ik mij neder ter vervaardiging van het Werkje, dat ik hierbij, mijnen Landgenooten in het algemeen, en den Schiermonnikoogers in het bijzonder, met bescheidenheid aanbiede.

Terwijl ik tevens mijnen dank betuig aan die allen, welke mij met hunne inlichtingen wel hebben willen dienen.

Moge het vele lezers vinden!

Eiland Marken, F. ALLAN.
den 1 Febr. 1856.

HET EILAND SCHIERMONNIKOOG EN ZIJNE
BEWONERS.

Het in zoo vele opzigten belangrijke eiland SCHIERMONNIKOOG, dat inzonderheid door de geheel eigenaardige taal der bewoners, zich van de overige Nederlandsche dialecten onderscheidt, maakt tegenwoordig eene der grietenijen van de provincie Friesland uit, en behoort als zoodanig, tot het *Arrondissement Leeuwarden, Kanton Dockum*.

Ten Noorden omspoeld door de Noordzee, en ten Oosten door de Lauwer, is het ten Zuiden begrensd door de Wadden, en ten Westen door de uitwatering van de Hunse, welke het Groninger-Diep wordt geheeten. Dit water loopt, na zijne zamenvloeiing met de mondingen der Dockumer-Nieuwezijlen (*de Ecumazijl en Munnekezijl*), bij Oostmahorn, door het zoogenoemde Friesche-Gat, tusschen de Friesche kust en dit eiland, in de Noordzee.—

De gemiddelde diepte van dit zeegat, dat vooral door zijnen sterken stroom, bij den zeeman bekend is, bedraagt 18-36 voeten. De stroom heeft te dezer plaats zulk eene groote kracht, dat men er, zelfs gedurende de strengste winters, geen ijs aantreft. Dit is echter niet het geval aan het andere einde van het eiland. De ruimte van dáár tot aan de vaste kust der provincie Groningen, bestaat geheel uit Wadden en Zandvlakten, die bij gewone weêrsgesteldheid, met laag water of ebbe, telkenreize, bijna geheel en al droog vallen; ja, meermaals zoude men, door den nood gedreven, aan deze zijde, den overtocht naar den vasten wal, te voet kunnen ondernemen.—Men maakt echter van deze, altijd zeer gewaagde gelegenheid, om het eiland te verlaten, geen gebruik; naardien niet alleen de afstand groot, maar ook, omdat de grond op sommige plaatsen zeer los en moerassig is.—Gedurende strenge winters en aanhoudende koude, bedient men zich van het ijs, om den vasten wal te naderen.—

De geographische ligging van SCHIERMONNIKOOG, Is 53°, 28', 47" N.B., en bijna 23½° O.L.—; de afstand van de Friesche kust 1½ uur, van de Groninger kust en van het eiland Ameland 3 uur.

Omtrent den naamsoorsprong van SCHIERMONNIKOOG bestaat verschil van gevoelen. Naar sommiger meening zou dit eiland zijnen naam gekregen hebben van zekere monnik-orde of konvent, tot welks toenmalige bezittingen het behoorde. Het is echter niet genoegzaam zeker, of deze monniken, hun verblijf hebben gehouden in een, op het eiland toenmalig aanwezig klooster, dan wel in een ander gewijd gebouw, ergens elders in Friesland.—Welligt, dat SCHIERMONNIKOOG eenen eigendom heeft uitgemaakt van de rijke kloosters *Lidlum* en *Ludingakerk*;—van dezen althans, is het bekend, dat derzelve bewoners, ter voldoening aan hunne schraapzucht, veel in het noordelijk gedeelte der tegenwoordige Zuiderzee, en de Wadden, hebben verrigt, dat naderhand ook op de gesteldheid van de noordelijke eilanden grooten invloed heeft uitgeoefend.—Zoo is het bekend, dat zij eene doorgraving lieten maken, in die strook lands, waaruit in lateren tijd de eilanden *Vlieland* en *Terschelling* zijn ontstaan, terwijl de Abt *GERHARDUS, van Lidlum*, in de nabijheid van *Terschelling*, zijnen lusthof had. De naam daarvan, is nog aanwezig in de zandplaat *de Abt*, bij laatstgemeld eiland, terwijl van de groote uitgestrektheid lands, waarvan de *Grind* nog overig is gebleven, bijna niet meer dan den naam bekend is. En toch, de *Grind* was eens eene hoogst belangrijke plaats, waar een der Abten zelfs eene school voor de hoogere wetenschappen had gesticht.—Ook is het bekend, dat de kloosterbroeders eene gracht lieten graven van *Harlingen* naar de *Grind*, welke thans nog het grootscheeps vaarwater uitmaakt, en de *Harlinger Jetting*, (uitwatering, gieting) geheeten wordt.—Van de eertijds groote dorpen *WESTERBIERUM* en *Dijkshorne*, zijn niet de minste sporen meer zichtbaar; terwijl evenzoo de voornaamste bezittingen van de aanzienlijke geslachten der *Harmans*, *Harlinga's* en *Haltema's*, in de diepte bedolven zijn.

[7]

Oudtijds werd het eiland *Monnikoog* genoemd, waarschijnlijk eene afleiding of verbastering van het Latijnsche *Monicoga*, waarbij later het woerde *Schier* of *Scheer* gevoegd is, omtrent welks beteekenis verschillende meeningen bestaan. Volgens sommigen komt het woordje *Schier* af van de *Schiere*, d. i. grijze of graauwe mantels en kappen, welke de kloosterlingen zouden gedragen hebben. Is dit gevoelen, waarmede wij geheel instemmen, waar, dan volgt daaruit ook, dat er veel waarschijnlijkheid bestaat voor de meening, dat op het eiland zelve, en dus niet daar buiten, een klooster gestaan hebbe.—

Anderen nemen aan, dat de kloosterbroeders, dit oog of eiland in eigendom hebbende, in de bekende binnenlandsche verdeeldheden tusschen de zoogenaamde *Schieringers* (*behoeftigen*) en *Vetkoopers* (*gegoeden*) welligt betrokken zijn geweest, of daaraan deel hebben genomen en der *Schieringer*-partij waren toegedaan.

[8]

Van daar zouden zij dan den naam van *Schieringer-Monniken*, en bij verkorting, dien van *Schiermonniken* erlangd hebben.—Wat hiervan zij, zoo veel is, blijkens een oud handschrift zeker, dat die van *Monnik-oog*, zoo als het daarin heet, tot de partij der *Schieringers* behoord hebben.—

Althans, genoemd handschrift gewaagt van een verdrag of overeenkomst, dat op zekeren tijd stond gesloten te worden tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, en dat onder de afgevaardigden of gecommiteerden van beide partijen, van de zijde der *Schieringers* ook verschenen die van *Monnik-oog* en *Rottumer-oog*; die bij dit verdrag, aan de *Vetkoopers*, de vrije en onbelemmerde visscherij op hunne kusten toestonden.—

De vlakke inhoud van dit eiland, die thans ongeveer 1088 bunders bedraagt, waarvan ruim 1079 bunders belastbaar land, was vroeger veel uitgestrekter. De gestadige afbrokkeling, veroorzaakt door de vreesselijke stormvloedden, welke in den loop der eeuwen ook dit gedeelte van den vaderlandschen bodem teisterden, hebben een aanmerkelijk gedeelte van het eiland ingekort en aan de zee prijsgegeven.

Het waren inzonderheid de verwoestende stormvloedden van Kerstnacht 1717, en van den 1^e Januarij des jaars 1720, waardoor SCHIERMONNIKOOG zeer veel had te lijden.—De natuurlijke schutsmuur, tegen de woede der zee, de duinen, werden ten deele weggeslagen of verstoven, en de bewoners genoodzaakt, hunne woningen af te breken en die zoo veel mogelijk oostwaarts weder op te bouwen.

Zoo bestond er in vroegere jaren aan de zuidzijde des eilands ook eene haven, de *Wiel* genaamd, die vooral des winters, aan de schepen tot eene veilige ligplaats diende, doch ook deze is thans door de zee geheel verzwolgen.

De duinen bezitten geen eigen namen, behalve eene, die algemeen bekend staat, als de *Witte Duin*, en dezen naam draagt naar de helm, waarmede zij is

[9]

beplant. Tusschen de duinen heeft men drie tamelijk uitgestrekte valeijen, g l o p p e n genaamd, als 1^e het K a p e r g l o p , (waar vroeger eene kaap of verkenningsteeken stond¹;)—2^e Z e e d u i n e n , en 3^e het Z e e g l o p , terwijl buiten de duinen nog het *Groene Glop* gevonden wordt. Voorts is er eene uitwatering aan de zuid-oostzijde des eilands, het N i e u w l a n d s - r i e t genaamd.—

Ook het lot dat der voormalige buurtschappen op dit eiland ten deele is gevallen, bewijst mede de verandering, welke de natuurlijke toestand van SCHIERMONNIKOOG heeft ondergaan. Vroeger namelijk, bestonden hier 4 buurtschappen, O o s t e r - en W e s t e r b u r e n , B i n n e n d i j k e n en D o m p e n . Deze laatste buurt, welke voorheen tot W e s t e r b u r e n behoorde, is omstreeks het midden der 18^e eeuw ten gevolge van overstroming en afkabeling vernietigd, welk lot ook later ten deele aan O o s t e r b u r e n was beschoren.—

Een eigenlijk geregeld dorp of vlek, bestond er vóór 1720 niet. De buurten telden te zamen een 160-tal woningen, die nagenoeg zonder regel verspreid lagen.— Tegenwoordig bevat Schiermonnikoog een vijftal buurten, die ééne gemeente uitmaken, n. l. de V o o r s t e S t r e e k , de L a n g e S t r e e k , de M i d d e n s t r e e k , V i e r h u i z e n en Z e v e n h u i z e n , benevens een paar meer afgelegen boerenplaatsen, te zamen bevattende p. m. 900 inwoners.

Door de hierboven genoemde verplaatsing oostwaarts heen, erlangde O o s t e r b u r e n eene merkelijke uitbreiding, en werd langzamerhand een regelmatig aangelegd dorp, dat voornamelijk uit twee rijen huizen bestaat, die van elkander onderscheiden worden door de benamingen van „de O o s t e r s t r a a t of V o o r s t r e e k en de W e s t e r s t r a a t of A c h t e r s t r e e k , waarvan eerstgenoemde het langste en het meest bevolkt is, terwijl de andere, als bevattende de voornaamste huizingen, zoo als van den geneesheer, ontvanger enz., het aanzienlijkste voorkomen heeft.

[10]

Beide hoofdstraten strekken zich van het westen, oostwaarts uit, en zijn niet geplaveid.—

De tegenwoordige kerk, welker stichting van 1762 dagteekent, is in het midden dier straat, op een ruim plein dat tot algemeene begraafplaats dient, gebouwd. Het is een langwerpig vierkant gebouw, dat zeer net betimmerd is en dat, bij eene breedte van 25, eene lengte van 60 voeten heeft. Op het midden der kap is eenen zeskanten groen geverwden toren, waarin een' klok hangt, die, naar men zegt, afkomstig is van een Engelsch schip, dat op de kusten van dit eiland strandde.

Aan de oostzijde bezit dit bedehuis twee, aan den noordkant vier, en aan de zuidzijde vijf ramen. Van de twee over elkander gelegene ingangen is die aan de westzijde de hoofdingang met een portaal. Het inwendige der kerk, welke een verwulf heeft, is versierd met eenige fraaije wapenborden van de adellijke familie der STACHOUWERS, terwijl een verheven zitbank, waaronder een grafkelder, het eigendom is van de vroegere bezitters of heeren van dit eiland, dat ten jare 1638 tot eene V r i j e H e e r l i j k h e i d werd verheven, en door de Staten der provincie Friesland beschonken, met *de landen, zeeregt, impositiën civiele en crimineele justitie*, onder voorbehoud echter van *het regt van souveriniteit en hommage te erkennen en te praesteren, bij solemneelen eede van getrouwheid aan hunne provincie in het bijzonder, en in gevolge van dien aan de geheele Unie*, tegen eene som van f 18,151, in vollen eigendom overgedragen aan J o h a n S t a c h o u w e r , Heer van Rijsbergen, St. Anna en Isselietes, wiens nazaat, Jonkheer Edzard Tjaard van Starckenborg Stachouwer tot Wehe, Lid van de Ridderschap der provincie Groningen, verblijf houdende te Maarssen, provincie Utrecht, de tegenwoordige eigenaar is.

[11]

De waarde dezer Heerlijkheid was in den tijd van bijna anderhalve eeuw, door ontwikkeling van de vruchtbaarheid des bodems, dermate gerezen, dat dezelve ten jare 1761, bij eene boedelscheiding, op eene innerlijke waarde van ongeveer 89,000 guldens werd geschat.—

Aangaande deze heerlijkheid vonden wij in een oud gedrukt stuk veel wetenswaardigs betrekkelijk het „*Eygen gekogte Regt van Civile en Criminele Justitie*” over dezelve.²

Het vorig kerkgebouw, met steenen toren en pannen dak, werd gesticht omstreeks 1600, doch in 1715, ten gevolge van aanhoudende zandstuivingen der duinen, gesloopt en vervangen door eene andere, waarvan men slechts ruim veertig jaren genot mogt hebben, naardien zij in 1760 door de zee werd verwoest.

Dan, niet alleen dat de veranderingen, welke er in den loop der eeuwen op SCHIERMONNIKOOG hebben plaats gegrepen, blijken uit den bouw der drie kerken, in een betrekkelijk kort tijdsbestek; maar er is meer dat van die verandering getuigt. Zoo ontwaarde men omstreeks 1735, dat het buitenstrand aan de Z.-West zijde,

door het verloop der zeegaten en stroomen, op verontrustende wijze afnam. Deze afspoeling nam zoo zeer toe, dat men omtrent 20 jaren later, het aan de zee prijs geworden gedeelte lands, op meer dan een uur gaans konde begrooten, terwijl het volgens latere waarnemingen, van 1814 tot en met het noodlottige jaar 1825 gedaan, bleek, dat SCHIERMONNIKOOG aan de zuid- en zuidwestelijke zijde, zoo zeer was ingekort, dat het in de breedte verloren gedeelte lands eene uitgestrektheid had gehad, bijna gelijk aan die van het land, dat toen nog van den zeekant tot aan de duinen op het breedste gedeelte des eilands aanwezig was. [12]

Geen wonder dus, dat de inwoners met reden bevreesd waren voor het toekomstige lot van hun eiland, aangezien het te vermoeden was, dat, ingeval de loop des strooms door het verbreken of aanslibben der voorliggende gronden, geenen anderen weg werd aangewezen, de vaste bodem des eilands, binnen korten tijd, afgespoeld zoude zijn, tot zelfs daar waar het dorp was gebouwd. En nog te meer werden zij in hunne vrees bevestigd, naardien de duinen reeds op onderscheidene plaatsen waren geïnunderd, en de Noordzee, ter plaatse waar deze natuurlijke zeeweringen ontbraken, met vollen golfslag op het vlakke gedeelte des eilands aankwam, terwijl het land dáár, waar dit niet plaats had, door aanhoudende overstuiving der zandduinen bedorven geraakte.—Zoo als wij boven reeds aanmerkten, hadden er van tijd tot tijd verhuizingen plaats gehad, ter oorzaak waarvan de voormalige buurtschappen waren verdwenen. Dan ook dit middel, om den gevreesden vijand, het water, althans tijdelijk te ontkomen, baatte niet meer, aangezien de watervloed van Februarij 1825 had doen zien, dat de woningen reeds op het hoogste gedeelte des eilands stonden, zoodat het vooruitzicht der bewoners, bij eene aldus voortgaande afneming, waardoor het te voorzien was, dat het eiland eindelijk in eene kale zandbank zoude verkeeren, allezins bang was.—

Bovendien was het in het voormelde jaar, 1825, gebleken, dat de kunstmatige³ zeeweringen, geene genoegzame sterkte bezaten, om, in tijd van nood, den aandrang des zeewaters te keeren. Zoo was het op den avond van den 5^{den} Februarij v.m.j. dat het zeewater met zulk eene snelheid rees, dat het ongeveer ten zeven uren bijna 1/4 Ned. el hooger stond dan bij den hoogsten waterstand van den vloed in November 1824.—Het opkomend vloedwater stortte met geweld over den zeedijk heen, en naderde, voortgestuwd door den hevigen wind, met eenen geweldigen aandrang het dorp. Al wat buiten het dorp woonde, vlugtte herwaarts; het vee trachtte men zoo veel mogelijk op de hoogste deelen des eilands te brengen, waarop het dan ook behouden bleef.—De wind nam intusschen in hevigheid toe; het water liep, bij zijnen hoogsten stand, ter diepte van ruim eene Ned. el over de dijken, baande zich met hevigen golfslag door de Zuiderduinen, welke op onderscheidene plaatsen weggeslagen werden, eenen doortogt, verwoestte geheel of ten deele verscheidene landbouwershoeven, schuren en andere zaken, hooi, graan en andere levensbehoefden, en bedekte de landerijen geheel onder het van de duinen losgescheurde en afgestoken land.— [13]

Geen wonder dus, dat deze eilanders, na zulke voorvallen en onder zulke omstandigheden, zich de toekomst van hun eiland als hoogst treurig voorstelden.— Dan, de goede Voorzienigheid waakte ook over SCHIERMONNIKOOG. De vrees van deszelfs bewoners is merkelijk verminderd, of wèl geheel weggenomen, dewijl aan het westeinde des eilands, in eene zuidwaartsche rigting, eene plaat of bank is verzeen, die zich in eene vrij groote uitgestrektheid naar P e a z e n s rigt. Het is voorzeker opmerkelijk, dat deze plaat of zandbank, welke zich aldaar zonder eenige kunstmatige tegemoetkoming gevormd heeft, en die onder den naam van d e n N o o r m a n , zeer verre in het Friesche Gat uitloopt, hier als het ware tot een bolwerk is opgeworpen, die de verkleining van Schiermonnikoog, door aanhoudende afkabbeling der zee, door het vernietigen van den stroomloop, voorkomt.—

Onder de meldingswaardige bijzonderheden, welke er vroeger op SCHIERMONNIKOOG gevonden werden, behoort vooral genoemd te worden het te B i n n e n d i j k e n gestaan hebbende Stamhuis der Heeren en Vrouwen van de Heerlijkheid S c h i e r m o n n i k o o g , *het Huis Binnendijken*. Dit aanzienlijk gebouw is echter, nadat het verwoest was, door de overstromingen en inbreken der zee, vervangen door een ander gebouw, *Rijsbergen* geheeten, zijnde eene versterkte burg, waarop zich de eigenaars der Heerlijkheid, gedurende vele jaren met ter woon hebben gevestigd, en die oostwaarts van buurt *Oosterburg* stond, terwijl de adellijke familie der STACHOUWERS daarna gedurende langen tijd verblijf gehouden heeft, op de buitenplaats *Patmos*, die meer westwaarts stond, en waarop de vorige Grietman van SCHIERMONNIKOOG woonde. [14]

Behalve de genoemde bijzondere Heerenhuizingen was er vroeger nog eene andere buitenplaats, *Duinenburg* geheeten, die omgeven was met grachten, bosschen, boomgaard en tuinen. Deze plaats heeft echter vele en groote veranderingen ondergaan, en dient heden tot pastorie van den predikant, die hier het leeraarambt bekleedt over de 900 inwoners, die allen der Hervormde Godsdienst zijn toegedaan, en waaronder circa 300 ledematen zijn, die eene

gemeente uitmaken, welke tot de klassis van D o c k u m , Ring van H o l w e r d , behoort.

Sedert twee eeuwen geleden was de gemeente van Schiermonnikoog gecombineerd met die van N e s , in Friesland. De predikant van laatstgemelde plaats, ging op bepaalde tijden derwaarts prediken, hetgeen duurde tot aan het jaar 1617. Van toen af tot aan 1640 vervulde de predikant van P a e z e n s , zijnde CORNELIS POPHH, de dienst op het eiland. Deze ijverige leeraar kwam op eene zijner terugreizen van het eiland, door slecht weder, ellendig om het leven.—Gedurende de daarop volgende vier jaren, dus tot 1644, bleef Schiermonnikoog vacant, doch bekwam toen zijnen eersten eigen' herder en leeraar in CORNELIS PIETERS, die, na slechts vijf jaren zijn ambt met trouw en ijver waargenomen te hebben, aldaar overleed.—

[15]

Het beroep, dat vroeger eene Heerlijke Collatie was, is sedert eenige jaren eene Koninklijke geworden.

Behalve een gebouw van de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij dat in de nabijheid der kerk staat, en waarin eene zeer doelmatig ingerigte reddingboot met toebehooren bewaard wordt, verdient ook de inrigting van liefdadigheid genoemd te worden.—Al wie in deze gemeente diaconale ondersteuning noodig heeft en daarom vraagt, is, volgens de bestaande verordeningen, verplicht, zich geheel en al aan de diakonie over te geven, die dus ook zorg draagt, dat het hem aan niets ontbreke. Al de door de diakonie ondersteund wordende personen, erlangen hun onderhoud in een daartoe bestemd gebouw, waarin zij, even als in een weeshuis, aan eene gemeene tafel, en bij den gemeenen haard gevoed en gehuisvest worden. Aan deze armeninrigting is een werkhuis verbonden, dat in het laatste gedeelte der voorgaande eeuw, op kosten van den Heer des eilands, is gesticht. Zij, die onderstand erlangende, in staat zijn om te arbeiden, moeten zich dagelijks naar dit werkhuis begeven, om behulpzaam te zijn in het spinnen van garen, dat van hennip wordt gemaakt en bestemd is voor de rolrederij.

De openbare school, waarin ook onderwijs gegeven wordt in de zeevaartkunde, en waarvan, vooral des winters, door vele jonge varensgezellen gebruik wordt gemaakt, telt gemiddeld ruim 100 kinderen.

Als eene bijzonderheid merken wij mede aan, dat de meeste huizen, die van gele mopsteen zijn opgebouwd, begroeid zijn met eilooft of klimop.

De inwoners erlangen voor het meerendeel hun bestaan in de scheepvaart, en ofschoon zich sedert 1825 vele familiën, elders, inzonderheid in of in de nabijheid van Amsterdam hebben gevestigd, zijn er nog een groot aantal koopvaardijkapiteins, stuurlieden enz., met hunne huisgezinnen.

[16]

Vroeger bezaten de Schiermonnikoogers eene belangrijke hoeveelheid schepen, wier getal zelfs tot meer dan honderd beliep, en die allen, voor eigen rekening dezer eilanders, in de vaart gebragt werden. Men noemde deze vaartuigen *Snikken*, en het meerendeel daarvan werd gebezigd tot uitoefening der vischvangst op de Noordzee. Destijds was dit eiland inzonderheid vermaard door de gedroogde schol, welke van daar allerwege verzonden werd, en die nog heden ten dage, aldaar het best behandeld wordt.

Deze visch ontweek echter later meer onze kusten, zoodat de vangst verminderde en de Schiermonnikooger visschers genoodzaakt waren, om, verstoken van deze broodwinning, zich van hunne snikken te ontdoen en van schepen te voorzien, geschikt om ter koopvaart te worden gebezigd. Van toen af lagen zij zich meer bepaald op de zeevaart toe, en begaven zij zich naar de kusten van Holstein en andere plaatsen, en sedert de tweede helft der zeventiende eeuw ook naar de Oostzee, en de Fransche en Engelsche havens, werwaarts zij, van uit onze vaderlandsche havens, allerlei koopwaren en stukgoederen vervoerden, en van waar zij die ook herwaarts overbragten,—terwijl sommige hunner, inzonderheid na de meer algemeene uitbreiding van onzen koophandel, zich op de groote vaart toeleiden, zoo dat men heden ten dage, onder de Oost- en West-Indische scheepsgezagvoerders vele Schiermonnikoogers aantreft.⁴—

Een ander gedeelte der bevolking legt zich op den landbouw toe, vooral sinds de landerijen, door de bemoeijingen van den Heer des eilands, die zorg droeg voor een doelmatige bemesting, eene vruchtbaarheid hebben ontwikkeld, welke veel verschilt met hunnen voormaligen toestand. Groeiden toen daarop slechts eenige dorre mosplanten, thans ziet men daarop de beste boom- en veldvruchten wassen.—De aardappelen inzonderheid, munten door eenen overheerlijken smaak uit; dit is het eenigste voedingsmiddel, waarvan eene kleine hoeveelheid wordt uitgevoerd. Landbouw en veeteelt worden overigens uitgeoefend alleen ter voorziening in de dagelijksche behoeften der eilanders. De veestapel bestaat uit 22 paarden, 160 runderen en 100 schapen.

[17]

De invoer bestaat in brandstoffen, manufacturen, koloniale producten, granen en andere noodwendigheden, en heeft plaats uit Amsterdam en uit de provinciën Friesland en Groningen, waartoe meestal de op dit eiland te huis behoorende vaartuigen gebezigd worden.

Dat de oorlog een geessel der menschheid mag geheeten worden, werd ook tijdens de landing der Engelschen in Noord-Holland, op het einde der vorige eeuw, op SCHIERMONNIKOOG ondervonden.—Ook hier kwamen, behalve een paar gewapende kotters, een brik van 18 en eene korvet van 20 stukken, het Friesche Gat binnen, waarvoor nog twee vijandelijke fregatten ten anker lagen. Aldaar lag eene Bataafsche brik gestationneerd, *the Crash* geheeten, welke onder het bevel van den luitenant ter zee BIJBEL stond, en die achtervolgens slaags geraakte, eerst met de kotters, vervolgens met de brik en eindelijk met de korvet.

Intusschen nam de Bataafsche kanonneerboot *de Weerwraak* de vlugt, tot onder SCHIERMONNIKOOG, en zag men op de brik, na eene manmoedige verdediging, de Bataafsche vlag strijken.—Hetzelfde lot wachtte ook *de Weerwraak*, waarop de luitenant ter zee VAN MAAREN bevel voerde, en die zich weldra door eene brik, een kotter en negen gewapende barkassen zag aanvallen.—VAN MAAREN, wel overtuigd, dat hij in dezen ongelijken strijd het onderspit zoude moeten delven, besloot, om den aan hem toevertrouwen bodem eerder in brand te steken, dan aan den vijand over te geven.

[18]

Nadat hij, een drietal zijner trouwste krijgsmakkers uitgenomen, de geheele bemanning der boot had weggezonden, wist hij het, al vechtende en schietende uit zijne boegstukken, zoo lang uit te houden, dat, toen de brik hem de volle laag gegeven had en de overige vijandelijke vaartuigen op zestig passen afstand hem genaderd waren, de vlam uit het voorluik der boot sloeg, op welk gezigt de barkassen zich haasteden, af te houden.—De boot verbrandde en viel den vijand dus niet in handen, terwijl de moedige VAN MAAREN en zijne drie gezellen, ofschoon bedreigd door eene hagelbui van geweerkogels, ongedeerd met de sloep aan land kwamen.

Den volgenden dag, zijnde den 15^{den} Augustus, naderden eenige vijandelijke oorlogbodems op nieuw het eiland, welks verdediging was opgedragen aan den Luitenant BROERS, Die 26 manschappen onder zijn kommando en twee kleine veldstukjes ter zijner beschikking had. De vijand zond eenige gewapende sloepen en barkassen, zeer sterk bemand, naar land, die hier dan ook, onder bedekking van het geschut eener brik, die een hevig vuur op het strand onderhield, aan wal kwamen.—Dit vuur noodzaakte Luitenant BROERS, om met zijne onderhebbende manschappen naar het dorp te wijken, hetgeen zij echter niet deden, dan na de beide veldstukjes vernageld te hebben, die later den Engelschen in handen vielen, door wien ook 9 tjalken werden prijs gemaakt en een verbrand, terwijl twee andere vaartuigen intusschen gelegenheid hadden gevonden, om den vijand te ontkomen.

Gedurende twee uren openden de Engelschen op de onzen een hevig vuur, doch vruchteloos;—de moed en de goed gekozen positie dezer laatsten was oorzaak, dat het dorp behouden bleef.

[19]

Wij besluiten deze schets, met het volgende omtrent de bevolking aan te merken.

Over het geheel worden deze eilanders, waaronder er thans ook velen zijn, die ten gevolge van verminderde welvaart, in armoedige omstandigheden verkeerden, om hunne regtschapenheid, trouw en reine zeden, algemeen geacht.

Hunne huishouding is in den regel eenvoudig, terwijl hunne kleederdragt, ten opzichte waarvan vooral sommige vrouwen nog al pronk- en modeziek zijn, de gewone Friesche volksdragt is.

Hun verkeer met alle soorten van menschen, onafscheidelijk met het zeemansleven verbonden, maakt, dat zij ook voor het meerendeel in uitwendige beschaving niet ten achteren komen.—

Eene bijzondere gewoonte is hier de oprigting van eenen *Meiboom*, hier *Kalle mooi* geheeten, en wel Zaturdags voor Pinksteren, wordende dan de kermis, die drie dagen duurt, ingewijd.

De jonge lieden planten namelijk op den avond van voormelden Zaturdag, een' mast in den grond, aan welks boveneinde een' groenen boomtak bevestigd wordt. Aan deze laatste hangt een' mand, waarin den haan gezet wordt, die, voorzien van genoegzaam voedsel, gedurende den kermistijd dáár blijft hangen. Na afloop der kermis wordt de Kalle mooi weder afgebroken, en den haan, den eigenaar (doorgaans de kastelein) terugbezorgd.

Doop- en huwlijks-plegtigheden worden hier gelijk elders in ons vaderland gevierd.

Een vriendenmaal wordt bij zulke gelegenheden in geen geval verzuimd.—

Het onderlinge verkeer der jongelieden, pleit zeer ten gunste van het zedelijk karakter dezer eilanders, en ofschoon dezen de meeste vrijheid wordt gelaten, zoo hoort men al zeer zeldzaam van onzedelijke bedrijven. Onechte geboorten hebben er hoogst zelden plaats, terwijl wij van huisselijke twisten als anderzins, geene voorbeelden kennen.—

[20]

Omtrent het zoogenaamde *vrijen* merken wij aan, dat er dan eerst een welgemeend *verbond der liefde*, tusschen twee jonge lieden, geacht kan worden te bestaan, wanneer beide zich des Zondags, te zamen naar de kerk begeven; alsdan zegt men, dat zij *aan elkander verloofd zijn*, in welk geval het tot de zeldzaamheden behoort, indien zoodanig *verloofd zijn*, niet gevolgd wordt door *getrouwd zijn*.

Het voornaamste, waardoor de Schiermonnikoogers zich van de overige Nederlanders onderscheiden, is hunne eigenaardige taal. Daarvan moge het volgende stukje ten bewijze strekken, dat, vervaardigd door een geboren Schiermonnikooger, met name H. CONTER, Ons door vriendschappelijke bezorging, ter plaatsing in dit boekje werd afgestaan:

KROMMER DAN KROM EN TOCH REGT.

Schoon 't voor ons oog onmogelijk schijn',
Gij ziet het hier, het kan zoo zijn;
Want ik vraag aan 't Hollandsen oor:
Wie leest dit verstaanbaar voor?
„t Is onmogelijk zult gij zeggen.”
Vraag ik zulks op Schiermonkoog
Daar is 't duidelijk voor hun oog.
En dat is ook Neerland's grond
Waar men het verstaanbaar vond.

Ook nog aan 't Schiermonniks oor
Geeft het soms een valsch gehoor
Veeltijds brengt de tong te regt
Wat de pen te scheef u zegt.
Het zal niemand ooit gelukken.
't Zijn klinkletters wat ons schort:
'k Schiet er nog wel zes te kort.

Eer ik 't heb ter neer gezet
Heb ik meer dan eens gelet,
Om de klanken zoo te wringen,
Als de tong ze u op kan dringen.

[21]

Die het zonder fouten schrieuwt,
Zis ik dat mien mester blieuwt;
Want buug dit krume noch zö lang
Het wet net jogt dan trog uus tang.

DE AAISTE JANNEWARIS.⁵

'k Hef 't wol vaker al probeere
Om iëen stök ien Eilaaunstaal,
Maar ik mogt het drooij' of keere,
't Hiea altied zon rare vaal.
'k Zil het nog reis iëan keer waaigje,
't Is ne mien gebeurtedei,
'k Zil mien hassens zö lang plaaiigje,
Dat het mie toch lökken mei.
't Slimste is maar om 't to schrieuwen,
To digten sjog dat taol ik net,
Maar om 't aolles zö tö wrieuwen,
Dat het veur elk laosbaar wet.
't Is dan d' aaiste Jannewaris,
Dus van zollem Neijiers dei
Dat elk die maorne eer bie daar is,
Is 't veur zon dan zelfs al dei.
Ja, ne wieml' het op de strieäte,
Lietje en goat van huus tot huus.
Gimmen ken het jaan neu lieäte,
Scheun cent bie cent, 't vult toch de buus.

Ieüwral wet men komm of staaie,
Daadlik: „glok ien 't neiaje jier.”
Wat men heere af wat men sjaaije
Alles is dan ien plezier.
Maar ach 't is noch ieans gen jaaune
Of 't giea wiear op 't aaude speur
D'ieane mak'ke d'eaubr te schaaune
Dat die maorne noch wiea ien vleur

Ja, ik leeuw wol vast dat völe
Wenstje en ja wietet net,
Scheun 't wol van har lippen röle
Jo zesset maar Jao mien het net
Ken men dat zö gauw verjette
Wat uns öine mule zei:
Wil er toch wat mair op lette,
Vreuânen as 'k jemm' bidde mei.

En dat rochjen van een ewr,
Star lak en brak tö loäzen
Elk bescheaüw hem zollem Jewr,
Dat zue wat botter woäze
En Jezus zei uus aaik: wie zille
En ewr gen kwaaid oon dwaan
Maar krekt zö as wie 't zollem wille,
Zö maöt wie 't n'eâur aaik jaan;

Kom lieat uus dan mooi 't Neiaje jear,
En botter paaid betrede,
Dan waaundelje wie mooi pleiziear
En elk is dan tö vrede.
As elk dat paaid guöd haauwde ken
En komt disz dei veur uus dan wiear,
Dan reupt elk neâur mooi bliedschap to
„Gelok en zegen ien 't Neiajear.”

OON DEN LOAZER.

't Is aaiste ien uus oine spraak,
Verscheunje dus den dichter;
Want zeker dacht hie het wat vaak,
't Wet botter en aaik ligter.

Wil mie dus vut geen straf op lesse,
As 't somtieds net to loazen wiea
Want 'k ken 't jemm' wol mooi wiearheid sesse,
'k Wiea blied, dat ik het zö viear hiea.—

¹ Sedert 1853 bezit het eiland twee vuurtorens. De eerste staat N. N. W. van de kerk; de andere N. W. ten W. van daar. Beiden zijn 103 voeten hoog. De eerste staat op het vlakke land, de andere op eene duin. Bij heldere lucht zijn dezelve op eenen afstand 5 mijlen in zee zichtbaar. Er branden staande lichten in van de 2e klasse.

² Zie beneden op bladz. 23.

³ De kunstmatige zeeweringen op dit eiland bestaan in dijken, wier buitenzijden beschoten zijn met opstaande planken of schrooten, die bevestigd zijn aan strekkende balken, welke ondersteund worden door ingeheide palen, die met eene tusschenruimte van 1½ à 2 voet langs den geheelen dijk staan.

⁴ Tegenwoordig telt men onder de bevolking 21 kapiteins, wier schepen hier—en 25, wier schepen elders te huis behooren.—

⁵ De eerste Januarij.

EXTRACT UIT DE:

*„Verdediging van het Vrij
eygen gekogte Regt van Civile
en Criminele Justitie, over
de Heerlijkheid Schiermonnikoog.—*

„Onder alle volkeren van Europa Frieslandt geroemt werdende, te leven na de Roomsche Keizerlijke Wetten, en hare Land-regten en Statuten soo veel doenlijk conform deselve, volgens het goedvinden van Albert Hertog van Saxen, in den Jare 1499 in train gebragt, als noch in heilige Observantie zijnde, soo is het seer te verwonderen, dat men aldaar over een eijgen vrij gekogt Regt moet disputeren, ende wel over een regt van een stuk goed eertijds soo seer veragt, ende dat nooit het geringste gedeelte van die Provincie is geweest:

„Want, wanneer de Heerlijkheit van Schiermonnikoog nog in den eigendom van de Heeren Staten van Frieslandt was, en onder de Domainen van die Provincie behoorde, bestonde het alleen in eenige weinige visschers hutten, die van arme menschen wierden bewoont, sig met visschen generende, en jaarlijks voor de Provincie van Frieslandt niet meer opbragte dan seven à acht honderd Car. guldens, als geblijken kan uit de rekeningen der Domainen van die tijdt.”

„Ook wierde het doen ter tijdt door de Heeren Staten, als behorende aan den eigendom van de provincie, *jure domini* bestierd, sonder dat vereischt wierde eenig ander Hoog-Geregte, omme haar in de administratie van de civile en criminele Justitie te adsisteren, 't welk ook van geen geregte hoe hoog konde gepretendeert worden, ten ware het specialijk van de Heeren Eygenaars was gedemandeert, dat nooit geschiet is..... gelijk ook op te maken is uijt de Staats-Regeringe" *van Friesland*, „als bestaande uijt vier Quartieren, onder geen van welke Schiermonnikoog behoort," *of waarvan althans geene melding is gemaakt*¹.

„De reden waarom deselve daarbuiten is gelaten, is ogenschijnlijk dese, namentlijk de inconvenientie ten respecte van de verafgelegentheit, welke ondragelijke kosten voor dese arme visschers soude veroorsaken, ja boven haar vermogen gaan; of de kleijne aangelegentheit, om dat geen part of deel was van de Provincie, veel min ijets in de Staatsregeringe van Frieslandt te seggen hadde; of omdat het getal der Inwoonders doen ter tijdt soo kleijn was, dat het gemakkelijk door het Neder-gerechte van die Heerlijkheit konde worde in ordre gehouden, soo niet, bij de Heeren Staten als Eijgenaars wel middel in handen was, om het Regt ter executie te stellen; of om de noodtsakelijkheid, dat het ten tijde, wanneer het sig onder de Provincie van Frieslandt begeven heeft, sodanig is geconvenieert, want de eerste bewoonders sijn van geboorte Sweden geweest, die sig aldaar hebben neergeset: Derhalven doen ter tijdt niet hebbende behoort onder de Provincie van Frieslandt, ofte de civile en criminele Jurisdiction van het selve aan het Hoog-gerechte van die Provincie gedemandeert, soo is het seer vreemt, dat nu dien te neffens eenige gedagten gemaakt worden; althans de Eijgenaars van de Heerlijkheit Schiermonnikoog bevinden sig genoegsaam in staat schoon er nu wel hondert en vijftig huijsgesinnen meer sijn, als ten tijde van de koop, om het Regt soo civil als crimineel sonder behulp van een ander Hoog-geregte te kunnen administreren, in welke vrije administratie alsoo deselve geturbeert worden, is redelijk, dat sij, vermits de *Jura* met geen minder regt als de *Landen* gekogt hebben, ende door den koop tot haar patrimonieel goed behoren, ook dit haar vrij eijgen gekogt Regt defenderen; want sij besitten dese Heerlijkheit van Schiermonkoge, met *alle deselve* regten en præeminentien, uit welken hoofde ook de Eygenaars de lasten van de Jurisdiction moeten dragen," *al hetwelk ten koopbrief soo specificce staat uytgedrukt*

„Dat de Heerlijkheit van Schiermonkoog met sulk een vrij eijgene civile en criminele Justitie verkogt is, behoeft niemant vreemt voor te komen, geconsidereert zijnde, dat het geschiet is op verzoek van Gecommitteerde Raden van Staaten, voorbehoudens den nooddwang uijt kragte van de reserve van Souverainiteit.”

„Soo heeft ook Ameland voormaals behoort ouder Frieslandt,"² alsmede het Eyland de *B a n d t*, dat Noordelijker lag³,—benevens de Heerlijkheit *Visvliet* welke voormaals door de Staten verkogt zijn, met het regt van civile en criminele Justitie,—„sonder dat het Hof van Frieslandt sig oijt of oijt met de Jurisdiction van dien gemoeijt heeft.—

„Aanmerkelijk is het, dat er geen een Dissentierende gevonden wort, of hij stelt vast en seker, dat aan de Heer *STACHOUWER* Is Verkogt, ende in eygendom overgedragen de civile en criminele Jurisdiction, ook kan dat niet ontkent worden volgens de woorden van *het Koop-brief en daar mede te doen en laten sulks een ijder met sijn vrij eijgen beoorlovet is.*”

„Waaromme ook geen uijtsonderinge van sodanige Jurisdictionen plaats kan hebben, gelijk verscheijdene criminele Sententien bij den Eijgenaar van Schiermonkoog sijn ter executie gesteld, selve die aan den lijve ginge, waar inne hij door niemant oijt ofte oijt is belet of geturbeert.”—

„Also in Frieslandt geen andere Geregten bekend sijn, als Hoge en Lage, soo is het een ontegensseggelijke waarheidjt, dat de Heeren Staten ten tijde van de koop geen andere Jurisdiction konnen geseijt worden gehadt te hebben, als die hoogste

is, welk Hoog-geregte de selve aan den Heer Stachouwer.”—

„Immers kan niet ontken worden, dat de Heeren Staten hebben verkogt het gene haar eijgen was, ende geensins, dat de selve met een tweede gemeen hadden, nog veel minder dat Regt, dat een ander, namentlijk de Ingesetenen van de Heerlijkheit toebehoorde, alwaaromme de Heeren Staten, hebbende een Souveraine Jurisdictie, geen andere konnen verstaan worden verkogt te hebben, als die de hare was.—

„Hier tegens kan niets ingebracht worden, want de Eijgenaars van de Heerlijkheit Schiermonkoge sijn door de koop geworden ware Eijgenaars, soo van de Landen, als van de Regten, enz. sonder eenige conditie, bepalinge of reserve, gelijk de selve Eijgenaars in hare Deductie, aan de Heeren Staten van Frieslandt den 25 Februari 1737 gepresenteert, hebben aangetoont.

„Daarom is men geheel het spoor bijster, wanneer men de Heer van Schiermonkoog, als Eijenaar van de civile en criminele Justitie van die Heerlijkheit, nogtans wat haar personen en patrimonieel goedt, selfs die soo vrij gekogte Heerlijkheit belangt, subject stelt onder de Hove van Frieslandt.—

[27]

„De Heerlijkheit van Schiermonkoog is niet bekend, dat oijt aan de Provincie van Frieslandt vast, of een gedeelte van dien geweest is, maar sedert immemoriable tijd daarvan afgescheiden door de Lauwer-Stroom en alsoo twee afsonderlijke Heerlijkheden, ten minste was het soo al omtrent der Franke wederkomste bij de overwateringe van de dertiende eeuw, volgens getuigenisse van MENSCH ALTING, wanneer men nog in de Provincie van Frieslandt van geen Hof van Justitie wiste, want dat is eerst opgerecht in den Jare 1499, door Albert Hertog van Saxen, alleen over Oostergoo en Westergoo, bestaande in ses Raden uijt Oostergoo en vier uijt Westergoo, benevens Hessel Martena als der Vorsten Cancellier, om uijt de naam van die Vorst te vonnissen, welk Hof door sijn Soon Georg in den Jare 1504 nader is bevestigd, en de Cancellarije binnen Leeuwarden gelegd⁴.

„De woorden in den koopbrief vermeldt, *ende bij gevolge van dien aan de Generale Unie*, expliceren genoegzaam wat Souverainiteit de Heeren verkoopers gereserveert hebben, namentlijk sodanige, die haar de magt en autoriteit gaf, om dese Heerlijkheit van Schiermonkoog te doen verblijven onder de Generale Unie, of onder sodanige aliantie, als de selve namaals verstonden; want voor de verkopinge als een geassocieerde Heerlijkheit mede begrepen onder de Generale Unie, was het in de magt niet van de Heeren Staten, sonder præjudicie deselve behalven dese reserve te verkopen.—

„Wat aangaat de comporatie van de Geregtigheden van het Hof van Hollandt ende de Heerlijkheden, in die Provincie gelegen, met het Regt van het Hof van Frieslandt, en het Regt van de Heer van Schiermonkoog, kan in dezen geen de minste applicatie hebben, van wegens het over groot verschil dat tusschen die beide is, namentlijk om dat de Hollandsche Heerlijkheden, leggen in die Provintie, en wel het grootste gedeelte van het Graafschap uijtmake, als ook omdat die Heerlijkheden verkogt worden als *feudale goederen* met submittie van den Hove en Hoogen Raad, waar nog bij gevoegt moet worden, dat het met eene speciale expressie is uijtgedrukt in de Instructie van het Hof van Hollandt van den 20 Augusti 1531, Art. 7, 8 en 12, en bij de alteratie van eenige Articulen van de Instructie van den Leen-Hove van Hollandt van den 2 Maj 1525, wort de Jurisdictie uijtgedrukt te sijn, over Heerlijkheden, hoge en lage, begraven Huijsen, Sloten of Jurisdiction, soo ook in de Ordonnantie van de Criminele Justitie van Konink Philip Anno 1570, Art. 14 en veele volgende: Waar vint men van dit alles de minste schijn in Frieslandt ten resspecte van de Heerlijkheit Schiermonkoog? ende om den onkundige nog verder op de regte weg te helpen, is werelt-kundig, dat de Eijgenaars van Heerlijkheden in Hollandt leden sijn van die Provintie, die het Hof van Hollandt als Opper-regters over HAAR hebben verkoren; men zie maar eens het accoord tusschen Hollandt en Zeelandt van den 8 November 1576, en verdrag van den 13 Augusti 1587, bestaande de geheele Staats-regeringe van Hollandt uit Heerlijkheden en Steden.

[28]

„Wat belangt de verscheidene gevallen van sententien, appoinchementen, citatien en exploicten, met vrijwillige toelatinge geaccordeert of sonder de selve geschiet, geven niet te kennen, dat het Hof van Frieslandt het Opper-gerigte heeft, over de Heerlijkheit Schiermonkoog.

[29]

„De eigenaars van Schiermonkoog weten, dat hare voorsaten tot drie verscheidene tijden sig nopens dit point (*in contradictorio*) hebben laten horen, eens in den jare 1648 den 4 Julij, wanneer het finaal appointement was: *sal sig desen aangaande hebben te adresseren aan de Heer van de Heerlijkheit*;—wederom in den Jare 1691, het Hof van Frieslandt Brieven van compulsorien hebbende verleent, heeft den Eijenaar van de Heerlijkheit van Schiermonkoog bij Exceptie sijn Regt aangetoont en gedeserdeert, welke exceptie tot nog toe niet afgedaan sijnde, hebben de verleende brieven van compulsorien geen effect gehad: In den

voorgaanden Jare wierden wederom brieven van compulsorien versogt, wanneer bij rescriptie de Eijgenaars van Schiermonkoog wederom haar vrij eijgen gekogt regt van civile en criminele Justitie hebben bewaart, ende is op den 8 October 1736 verstaan geen apel plaats te hebben, gelijk ook het versaak van compulsorien afgeslagen, dese drie gevallen sijn door het Hof van Frieslandt zelfs soo verstaan, en verstrekken alsoo als drie onwraakbare getuigen, van het regt van de Heerlijkheit Schiermonkoog enz.”

Dit stuk waaraan een gedrukt jaartal ontbreekt, is aldus onderschreven:

„Uijt naam en order van de
Eijgenaars van de Heerlijkheit
Schiermonkoog.”

(get.) S. ACRONIUS.

Bij of onder deze naamteekening staat *geschreven*: 1738.

[30]

- 1 Instructie van het Hof van Frieslandt van den 10 Maj 1597, Art. 24.
" " " " " " " " 28 Oct. 1637, Art. 28.
- 2 Volgens erkentnisse van F. D. v. Camminga in Vind-Second-Amel.
- 3 Te zien bij Winsemius.
- 4 Winsem. Chronijk, Schotanus Friessche Historiën op die Jaren, Hub. Hist. Civ. P. 2, L. 1, Sect. 3, Cap. 10.

VERKLARING DER TEEKENS VOORKOMENDE OP HET KAARTJE VAN SCHIERMONNIKOOG.

VERKLARING.

<i>aaa.</i> Oude vervallen Dijk, na 1825 niet weer hersteld.	<i>k.</i> Kerk.
<i>bb.</i> Slenk.	<i>l.</i> School.
<i>c.</i> Rijweg.	<i>m.</i> Reddingbootshuisje.
<i>d.</i> Oude Rijweg.	<i>n.</i> Pastorie.
<i>e.</i> Vierhuizen.	<i>o.</i> De Oude Burg.
<i>f.</i> Molen.	<i>p.</i> Zevenhuizen.
<i>g.</i> Voorstreek.	<i>qq.</i> Aardappelakkers.
<i>h.</i> Middelstreek.	<i>rr.</i> Tuinen.
<i>i.</i> Lange Streek.	<i>ss.</i> Lichttorens.

COLOFON

Beschikbaarheid

Dit eBoek is voor kosteloos gebruik door iedereen overal, met vrijwel geen beperkingen van welke soort dan ook. U mag het kopiëren, weggeven of hergebruiken onder de voorwaarden van de [Project Gutenberg Licentie](https://www.gutenberg.org/) bij dit eBoek of on-line op www.gutenberg.org.

Dit eBoek is geproduceerd door het on-line gedistribueerd correctie team op www.pgdp.net.

Codering

Dit boek is weergegeven in oorspronkelijke schrijfwijze. Afgebroken woorden aan het einde van de regel zijn stilzwijgend hersteld. Kennelijke zetfouten in het origineel zijn verbeterd. Deze verbeteringen zijn aangegeven in de colofon aan het einde van dit boek.

De kaart in dit boek ontbreekt in de beschikbare scans, en daarmee in deze editie. Personen met toegang tot dit werk wordt vriendelijk verzocht scans hiervan ter

beschikking te stellen aan Project Gutenberg.

Documentgeschiedenis

2013-11-15 Begonnen.

Externe Referenties

Dit Project Gutenberg eBook bevat externe referenties. Het kan zijn dat deze links voor u niet werken.

Verbeteringen

De volgende verbeteringen zijn aangebracht in de tekst:

Bladzijde	Bron	Verbetering
8	Kersnacht	Kerstnacht
10	de eigendommen zijn	het eigendom is
14	Schiermonikoog	[<i>Verwijderd</i>]
17	wachte	wachtte

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HET EILAND
SCHIERMONNIKOOG EN ZIJNE BEWONERS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of

things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense

to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide

a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities

and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.